

МЕЂУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЋ У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА

1. Појам

Међународна правна помоћ у кривичним стварима је помоћ коју правосудни и други органи једне државе пружају правосудним и другим органима друге државе, поводом, односно у вези са извршеним кривичним делима.

По својој суштини међународна правна помоћ у кривичним стварима представља поступање правосудних и других органа једне државе по молби правосудних и других органа друге државе, под условима и на начин утврђен домаћим законодавством и међународним уговорима, а у циљу решавања одређених кривичноправних случајева.

Под кривичноправним случајевима у пракси а и према међународним уговорима закљученим са одређеним бројем држава подразумевају се не само случајеви који су резултат извршених кривичних дела већ и случајеви који су резултат и блажих кажњивих радњи, као што су прекршаји и привредни преступи.

2. Значај

Без пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима, посебно у ситуацији повећаног кретања грађана и употребе све савременијих техничких средстава када све већи број кривичних дела има транснационални карактер, одређени кривичноправни случајеви не би могли бити уопште решени или би њихово решавање било везано уз знатне потешкоће. Наиме, откривање кривичних дела, њихових учинилаца и њиховог лишавања слободе, утврђивање, односно доказивање њихове кривичне одговорности, изрицање и извршење кривичних санкција, било би у одређеним случајевима незамисливо без правне сарадње међу државама.

Сама чињеница да је у току 2013. године Министарство правде и државне управе Републике Србије, као централни орган преко кога се у Републици Србији одвија међународна правна помоћ, примило укупно преко 8.000 захтева за међународну правну помоћ, како од домаћих тако и од иностраних органа, довољно говори о нужности и обимности међународне правне сарадње у кривичним стварима.

3. Основни облици међународне правне помоћи у кривичним стварима

У законодавном, односно међународно правном смислу постоје четири основна облика међународне правне помоћи у кривичним стварима, и то:

- а) изручење окривљених и осуђених лица (предаја из једне у другу државу ради вођења кривичног поступка или извршења кривичне санкције);
- б) уступање и преузимање кривичног гоњења (предаја списка и доказног материјала ради кривичног гоњења у другој држави);

в) извршење страних кривичних пресуда уз трансфер или без трансфера осуђених лица (извршење кривичне санкције у држави чије је лице држављанин или у којој има пребивалиште, односно боравиште, уместо у држави која му је изрекла кривичну санкцију);

г) остали облици - општи видови (достављање и уручивање аката, обавештења, извођење кривично - процесних радњи, предузимање одређених мера итд).

4. Правни основ за пружање међународне правне помоћи у кривичним стварима

Међународна правна помоћ у кривичним стварима у Републици Србији пружа се, односно одвија на основу домаћег законодавства као и међународних уговора који су на снази између Републике Србије и једног броја других држава, било да се ради о уговорима билатералног или мултилатералног карактера.*

1) Кад је реч о домаћем законодавству, основни је Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима донет 2009. године који на савременим основама регулише све облике међународне правне помоћи у кривичним стварима. Уз овај закон, од битног значаја за пружање међународне правне помоћи су и одређени други прописи, односно закони, међу којима се посебно истиче Законик о кривичном поступку, с обзиром да се на сам поступак пружања међународне правне помоћи у правилу примењује домаће законодавство, као и Кривични законик чије су одређене одредбе из општег дела нарочито у погледу просторног важења кривичног законодавства, као и кривична дела садржана у посебном делу, такође од велике важности код пружања међународне правне помоћи. Осим наведених од значаја су и одређени други прописи, међу којима је Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела који садржи цело поглавље о међународној сарадњи у погледу одузимања имовине

2) Када је реч о међународним уговорима треба разликовати билатералне уговоре који су на снази између Републике Србије и једног броја других држава као и мултилатералне међународне конвенције којима је приступила Република Србија.

Када су у питању билатерални уговори указује се да Република Србија има са 31 државом закључено 52 билатерална међународна уговора којима је регулисана међународна правна помоћ у кривичним стварима.

Неки од наведених уговора регулишу све облике међународне правне помоћи, а неки само поједине од њих, као што су екстрадиције и општи видови. Питање извршења страних кривичних пресуда, односно трансфера осуђених лица регулисано је искључиво посебним уговорима. Уступања и преузимање кривичног гоњења није регулисано ни једним посебним уговором, већ је овај вид правне помоћи са једним бројем држава регулисан заједно са општим видовима међународне правне помоћи.

Кад је реч о мултилатералним конвенцијама, треба разликовати конвенције Савета Европе и конвенције Уједињених нација и одређених њених организација.

---

* списак билатералних и мултилатералних уговора о правној помоћи како у грађанским тако и у кривичним стварима тако и других конвенција од значаја за пружање међународне правне помоћи дат је у прилогу овог реферата

Када су у питању конвенције Савета Европе указује се да је Република Србија чланица 24 конвенције Савета Европе које садрже одредбе о пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима, било да оне регулишу поједине видове правне помоћи као што су општи видови, екстрадиције, трансфер осуђених лица, пренос кривичних поступака, било да регулишу одређене видове правне помоћи у погледу одређених кривичних дела, односно врста кривичних дела као што су сајбер криминал, тероризам, корупција, трговина људима итд.

Када су у питању конвенције Уједињених нација и њених одређених организација указује се да је Република Србија чланица преко 30 конвенција Уједињених нација и њених одређених организација које регулишу разне облике међународне правне помоћи у кривичним стварима али само у погледу одређених кривичних дела, односно одређених врста криминала (нпр. отмице ваздухоплова, кривична дела у вези са дрогом, корупција, организовани криминал итд).

3) Од значаја за пружање међународне правне помоћи у кривичним стварима су и одређене конвенције мултилатералног карактера које регулишу област људских права и слобода и регулишу одређене институте, односно принципе од значаја како за кривичне поступке који се воде унутар једне земље, као и на пружање међународне правне помоћи (нпр. право на суђење у разумном року, право на одбрану, правно на жалбу, принцип *ne bis in idem*, право на правично суђење) као и одређене конвенције које имају за циљ спречавање тортуре, нехуманог понашања и других облика присиле, односно нехуманог понашања и злостављања, на националној, верској, политичкој и другој основи.

4) Када је у питању закључивање нових билателарних уговора о међунаородној правној помоћи у најширем смислу, указује се да су у Министарству правде и државне управе у току активности на закључивању уговора о правној помоћи у кривичним стварима, екстрадицијама и међусобном извршавању судских одлука са већим бројем држава: Сједињене Америчке Државе – Уговор о изручењу, Италија - Уговори о олакшању примене Европске конвенције о екстрадицији и Европске конвенције о правној помоћи у кривичним стварима, док су са Кином, Уједињеним Арапским Емиратима, Кубом, Азербејџаном, Индијом и још једним бројем држава у току активности на закључивању уговора о правној помоћи у кривичним стварима, екстрадицијама и међусобном извршавању судских одлука у кривичним стварима.

5. Протоколи о сарадњи између међудржавних органа

Са једним бројем органа у другим државама, поједини органи у Републици Србији имају закључене меморандуме - протоколе о међусобној сарадњи тих органа. То су пре свега протоколи закључени између Министарства правде и државне управе Републике Србије и министарстава правде одређеног борја других земаља као и протоколи закључени између Републичког јавног тужилаштва и неких других тужилаштава, са надлежним иностраним тужилаштвима.

Наведени протоколи не представљају правни основ за пружање, односно одвијање међународне правне помоћи, јер они и нису закључени између држава као субјеката међународног права. Њима се само омогућава одређена сарадња између органа који су их закључили, а у циљу решавања одређених питања оперативно - техничког карактера, размена одређених информација између самих органа, размена искустава, размене података о законодавном стању, обука кадрова, техничка сарадња итд.

6. Однос Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима

Према Уставу Републике Србије (члан 16) потврђени међународни уговори саставни су део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују.

Полазећи од наведене уставне одредбе, у одредби члана 1. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима изричито је предвиђен примат међународних уговора над домаћим законодавством, односно наведеним законом. Наиме, према наведеној одредби Закона изричито је предвиђено да се међународна правна помоћ пружа према наведеном закону само у случајевима када са одређеном земљом не постоји потврђени међународни уговор или одређена питања њиме нису регулисана.

Наведено значи да сваки правосудни орган који је надлежан да поступа по захтеву за пружање међународне правне помоћи, пре него што почне да поступа, мора претходно да утврди да ли је са земљом која тражи правну помоћ иста регулисана међународним уговором, било билатералног, било мултилатералног карактера. Тек ако наведени уговори не постоје или одређена питања њима нису регулисана у погледу услова за пружање правне помоћи примениће се одредбе домаћег законодавства, односно Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима.

Иако, с обзиром на велики број међународних уговора који регулишу међународну правну помоћ у кривичним стварима, питања која они регулишу могу бити различито решена, у суштини то није случај, јер су наведени уговори у принципу стандардизовани, односно садрже иста или слична решења, а с друге стране оваква решења су углавном садржана у самом закону. Међутим, ипак одређене специфичности и разлике постоје и о њима се мора водити рачуна.

На наведено се нарочито указује из разлога што у пракси наши правосудни органи врло често занемарују одреду члана 1. Закона, односно правну помоћ пружају и траже искључиво у складу са Законом, што може довести, односно доводи до одбијања међународне правне помоћи, када иста треба да буде пружена, односно до пружања, када иста треба да буде одбијена.

Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима ни за један вид међународне правне помоћи, као услов, не тражи постојање међународног уговора.

7. Постојање више међународних уговора

Између Републике Србије и одређеног броја држава међународна правна помоћ у кривичним стварима, односно њени поједини видови често су регулисани са више уговора, односно уговорима билатералног и мултилатералног карактера. Када су у питању уговори мултилатералног карактера, то су пре свега одређене конвенције Савета Европе које регулишу одређене видове правне помоћи.

Европска конвенција о екстрадицији садржи изричито решење које у наведеним ситуацијама не дозвољава примену одредаба билатералних уговора. Закључивање билатералних уговора о екстрадицији према конвенцији је дозвољено само ради олакшања примене принципа, односно начела садржаних у њој. Међутим, конвенција дозвољава државама чланицама да међусобно регулишу одређена питања без обзира на одредбе конвенције или да по тим условима примењују одређене билатералне уговоре које су закључиле пре приступања конвенцији.

Слично решење садржано је и у Европској конвенцији о преносу поступка у кривичним стварима.

Сасвим другачије, односно флексибилније решење садржано је у Европској конвенцији о трансферу осуђених лица која даје примат билатералним међународним уговорима, с тим што се од држава уговорница тражи да се одреде да ли се трансфер, односно извршење тражи у складу с овом конвенцијом или Конвенцијом о међусобном извршавању судских одлука у кривичним стварима.

Када је у питању пружање општих видова међународне правне помоћи треба указати да није строго разграничен однос између Европске конвенције о међусобном пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима и билатералних уговора, што се може тумачити да се билатералним уговорима могу на специфичан начин регулисати одређена питања али да та решења не би требала да буду у супротности са основним начелима Конвенције.

С обзиром на истакнуто може се тумачити да не постоји јединствен став о односу билатералних уговора и мултилатералних међународних конвенција у погледу наведених питања.

У пракси су веома честе ситуације да се као правни основ за пружање међународне правне помоћи користе и билатерални уговори и мултилатералне конвенције, што захтева од оних који их примењују познавање свих правних основа за пружање одређених видова међународне правне помоћи у кривичним стварима.

8. Замолница

Међународна правна помоћ у кривичним стварима, у складу са законом и међународним уговорима тражи се замолницом. Замолница се сачињава у писаној форми и мора да буде потписана, односно оверена. Замолница и прилози уз њу се преводе на језик замољене државе, осим у случају када међународним уговором није предвиђена обавеза превођења. Један број уговора садржи одредбу да се замолница и документација уз њу преводи на трећи језик, најчешће француски или енглески језик. Замолница као најважније елементе мора да садржи: 1) назив органа који је сачинио замолницу; 2) назив органа коме се упућује, а уколико није познат његов тачан назив, ознаку „надлежни државни орган“ уз назив замољене државе; 3) правни основ; 4) ознаку кривичног списка, законски назив кривичног дела, текст одговарајуће

одредбе закона и кратак opis чињеничног стања; 4) opis радње правне помоћи која се тражи и разлог за подношење замолнице; 6) податке о држављанству и друге идентификационе податке лица, односно назив и седиште правног лица у односу на које се тражи међународна правна помоћ; 7) друге податке од значаја за поступање по замолници, имајући у виду вид правне помоћи која се тражи.

Страној држави се не доставља само превод замолнице и документације, већ се уз њега обавезно доставља и њихов текст на српском језику.

У вези са садржајем замолнице и њеним превођењем у пракси се често јављају проблеми управо из разлога што се наши правосудни органи приликом сачињавања замолнице не придржавају закона, односно међународних уговора. Наиме, замолнице се често насловљавају на Министарство правде и државне управе Републике Србије или на Министарство правде земље којој се достављају, често садрже нетачне називе држава, погрешне или непостојеће правне основе, правна помоћ се тражи од једне државе а из садржаја државе произилази да се у ствари тражи од друге државе, често су оне, као и приложена документација (оптужнице, пресуде и др) непотписане, односно неоверене и тиме практично неупотребљиве у поступку пружања међународне правне помоћи.

Није неопходна легализација замолнице и документације која се уз њу доставља, осим кад је то изричито предвиђено међународним уговорима (нпр. када се ради о екстрадицији са САД).

Замолница, као вид обраћања иностраном органу захтева и одређену учтивост, у виду уважавања иностраног органа и потребу одређене терминологије протоколарног карактера, без употребе наредбодавне терминологије, а што све може да буде од утицаја на доношење одлуке по замолници.

Дакле замолницу, као и документацију уз исту треба третирати као озбиљне радње усмерене према страном држави, садржински и естетски урађену. У пракси се дешавају случајеви да поједине земље враћају замолнице због погрешног назива државе као и других сличних разлога о којима је већ било речи. Иако у закону нема изричите одредбе, имајући одредбе међународних уговора, нема сметњи да се замолнице достављају и у електронској форми, с тим да се оригинал или препис замолнице достави накнадно.

Број замолница за међународну правну помоћ које упућују домаћи правосудни и други органи увек је доста већи него број замолница које упућују инострани правосудни и други органи.

Исто тако, када су у питању замолнице домаћих правосудних органа, далеко је већи број оних које упућују судови у односу на број оних које упућују јавна тужилаштва.

Свако одбијање замолнице, орган коме је она достављена, мора да образложи.

9. Органи комуницирања

1) Према Закону о међународној правној помоћи у кривичним стварима као и међународним уговорима које је Република Србија закључила са другим државама у области пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима, министарство надлежно за правосуђе, тј. Министарство правде и државне управе је предвиђено као централни орган преко кога се одвија

међународна правна помоћ у кривичним стварима у Републици Србији. Ово подразумева да се комуникација правосудних и других надлежних органа у Републици Србији са правосудним и другим органима у другој држави одвија преко наведеног министарства, осим у ситуацијама када је то другачије предвиђено законом или међународним уговором. Тако је другим додатним протоколом уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима који је донет 2001. године предвиђено да је Републичко јавно тужилаштво централни орган комуницирања у случајевима који се односе на контролисане испоруке, тајно праћење и прекограничну сарадњу (органи унутрашњих послова).

Достављање замолница преко Министарства надлежног за послове правосуђа има својих предности, јер на тај начин министарство може да прати одвијање правне помоћи, да уочава проблеме у одвијању те сарадње са одређеном државом, указује правосудним органима на евентуалне пропусте у замолници и документацији а све са циљем да неуредна и непотпуна замолница и документација не буду достављене иностраном органу, а услед чега би иста могла да буде одбијена. Осим тога у надлежности министарства су и послови у вези са закључивањем међународних уговора о правној помоћи као и праћење извршавања ових уговора. При овоме се има у виду и да министарство није само орган преко кога се одвија међународна правна помоћ већ и орган који даје мишљења у погледу постојања одређених претпоставки за пружање ове помоћи, а код одређених видова, пре свега код екстрадиција и трансфера осуђених лица доноси и коначну одлуку, односно даје сагласност.

2) Као други начин комуницирања предвиђен је дипломатско - конзуларни пут општења. Међутим, у овом случају захтеви за међународну правну помоћ достављају се Министарству правде и државне управе које их затим након евидентирања и утврђивања да ли у њима има одређених недостатака (превод, оверена документација, правни основ итд) доставља Министарству спољних послова ради њиховог прослеђивања надлежним иностраним органима. С обзиром да је дипломатско - конзуларни пут општења доста спор, он се користи само када је то изричито предвиђено у међународном правном саобраћају са одређеном земљом. Исто тако користи се и из разлога сигурности у достављању замолница са документацијом и у случајевима специфичности замолница и документације која се уз њу достављају (обимна документација, документација поверљивог карактера итд).

3) Као све присутнији вид комуникације у области међународне правне помоћи у кривичним стварима је непосредна сарадња правосудних органа. Дакле, у овом случају се ради о сарадњи која се не одвија ни преко Министарства правде ни преко Министарства иностраних послова ни преко Републичког јавног тужилаштва нити преко било ког другог органа. Наиме, у оваквим случајевима правосудни орган који је сачинио замолницу, исту непосредно доставља иностраном правосудном органу који је задужен за поступање по истој, а одговор се доставља на исти начин.

Наш закон, као и одређени број мултилатералних конвенција дозвољава наведени начин комуникације, пре свега, у хитним случајевима. Исто тако један број билатералних уговора о правној помоћи (Македонија, Црна Гора, Словенија, Босна и Херцеговина) дозвољавају непосредну сарадњу, али само у погледу одређених видова правне помоћи, односно у погледу општих видова правне помоћи који се односе на достављање и уручивање аката, обавештења, извођења кривично процесних радњи и достављање извода из КЕ.

Најшире могућности дозвољава Уговор о правној помоћи са Словенијом, али и он искључује могућност непосредног комуницирања када се ради о прекршајима, уступању и преузимању кривичног гоњења, обавештењима о прописима и изводима из казних евиденција.

Уговор о међународно правној помоћи са Босном и Херцеговином дозвољава непосредну сарадњу о кривичним стварима само у погледу достављања извода из казних евиденција.

4) С обзиром на одредбе закона, међународно билателарно и мултилатерално уговорно стање, може се закључити да су у стварима екстрадиција, извршења страних кривичних пресуда и уступања и преузимања кривичног гоњења, централни органи министарства надлежна за послове правосуђа, а да се непосредна сарадња између правосудних органа може одвијати само у случајевима општих видова међународне правне помоћи и то не свих.

Други додатни протокол уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима шире је отворио могућности непосредне комуникације у одређеним случајевима, пре свега у погледу извођења кривично процесних радњи. Међутим, с обзиром да је један број држава изразио резерве на наведене могућности, потребно је код примена наведеног уговора утврдити статус свих чланица овог протокола у односу на изражене резерве и изјаве.

Непосредна сарадња подразумева и адекватну организацију правосудних органа, изузетно добру едукацију правосудних кадрова у познавању међународног уговорног стања, одговарајућу техничку опремљеност и специјализацију правосудних органа, односно носилаца правосудних функција.

Такође се истиче да поједине државе не желе непосредну сарадњу између правосудних органа или, ако је желе, на њу гледају изузетно рестриктивно као што је то нпр. случај са Босном и Херцеговином. Такође, у току преговора са појединим земљама уочено је да неке од њих не желе непосредну сарадњу, односно инсистирају на томе да се сарадња одвија преко министарстава надлежних за послове правосуђа.

У пракси је уочено да и у случајевима када су за то испуњене све могућности предвиђене како законом, тако и међународним уговорима да наши правосудни органи веома ретко замолнице за правну помоћ достављају директно надлежним иностраним правосудним органима. Разлога за то има више, а према уоченој пракси то је најчешће због непознавања оваквих могућности, затим да правосудни органи осећају већу сигурност када замолнице достављају преко централних органа због постојања „страха” да су исте можда неуредне, а врло често разлог су томе што је потребно и њихово превођење на језик стране државе за шта правосудни органи релативно често немају средстава, а поготово када су у питању јавна тужилаштва.

Код начина комуницирања апсолутно је недозвољиво да се домаћи правосудни орган обраћа са захтевом за правну помоћ министарству правде стране земље, с обзиром да је ово уочено у више случајева.

Примећено је да и у случајевима када инострани орган достави непосредно замолницу нашем правосудном или другом органу, да се одговор на исту не доставља такође директно, иако је то обавеза, већ преко Министарства правде и државне управе.

10. Хитност

Начело хитности, односно његова примена, веома често се тражи код пружања међународне правне помоћи и од изузетног значаја је у поступању по замолницама за међународну правну помоћ. Због неблаговременог поступања оп замолницама често може да дође до пропуштања одређених рокова, што може да изазове изузетно штетне последице, нарочито кад су рокови преклузивне природе. Веома често се у замолницама за међународну правну помоћ изричито наглашава потреба хитног поступања, а све са циљем благовременог откривања кривичних дела и откривањем и лишавањем слободе њихових учинилаца.

Начело хитности изражено је како кроз међународне уговоре, тако и кроз низ одредаба у Закону о међународној правној помоћи у кривичним стварима, пре свега употребом одређених термина као што су „одмах”, „без одлагања” и одређивањем прецизних рокова.

Када је у питању хитност, поступање наших правосудних органа у принципу је задовољавајуће и у том смислу не заостају ништа у односу на друге државе којима они упућују замолнице за међународну правну помоћ.

11. Поверљивост

Међународна правна помоћ у кривичним стварима је поверљиве природе, поготово код одређених видова ове помоћи као што су нпр. екстрадиција окривљених и осуђених лица која су везана са лишењем слободе учинилаца кривичних дела, затим у случају тајних истрага, надзора телефонских разговора и комуникација итд.

Без обзира што је међународна правна помоћ по својој природи поверљива, многе земље у својим замолницама посебно наглашавају поверљивост у вези са поступањем по њиховим замолницама.

У наведеном смислу указује се и на члан 9. Закона за међународну правну помоћ према коме су државни органи дужни да чувају тајност података добијених у поступку пружања међународне правне помоћи као и да се подаци о личности могу користити искључиво у кривичном или управном поступку у вези са којим је поднета замолница.

12. Органи пружања правне помоћи

Према Закону о правној помоћи у кривичним стварима органи који у Републици Србији пружају правну помоћ у кривичним стварима су домаћи судови и јавна тужилаштва, у складу са прописима који регулишу њихову стварну и месну надлежност, а поједине радње у поступку међународне правне помоћи врше Министарство надлежно за правосуђе, Министарство спољних послова и Министарство унутрашњих послова.

На поступак пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима увек се примењује домаће законодавство, осим у случајевима када страна земља тражи да се примени одређени посебни поступак, а примена тог поступка није у супротности са домаћим законодавством.

ПОЈЕДИНИ ВИДОВИ МЕЂУНАРОДНЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ

У погледу свих видова међународне правне помоћи у кривичним стварима, да би се правна помоћ пружила, морају у складу са нашим законодавством, односно међународним уговорима, да буду испуњене мање-више исте следеће заједничке претпоставке:

1) Обострана кажњивост-да кривично дело представља кривично дело и према прописима државе молиће и према прописима замољене државе;

2) Да за исто кривично дело није правноснажно окончан поступак пред домаћим судом, односно да кривична санкција није или није у потпуности извршена.

3) Да није наступила застарелост кривичног гоњења, односно извршења казне, односно да кривично гоњење или извршење кривичне санкције нису искључени због амнестије или помиловања.

4) Да се захтев за пружање правне помоћи не односи на политичко кривично дело као и кривично дело која се састоји у повреди војне дужности.

5) Да пружање правне помоћи не би повредило суверенитет, безбедност, јавни поредак или друге суштинске интересе од значаја за замољену државу.

Одређене међународне конвенције, односно поједини билателарни уговори регулишу што се неће сматрати политичким кривичним делима (нпр. Додатни протокол уз Европску конвенцију о екстрадицији из 1975. године, предвиђа да се политичким делима неће сматрати кривична дела против човечности, односно ратни злочини садржани у женевским конвенцијама које се односе на заштиту рањеника, болесника, заробљеника и цивила за време рата). Уговори о изручењу са Аустријом и Словенијом, предвиђају да се политичким кривичним делом не сматра дело против живота укључујући покушај и саучесништво, као и свако друго код којег узимајући у обзир све околности појединачног случаја, криминални карактер дела претеже над политичким.

Закон о правној помоћи Републике Србије предвиђа да се међународна правна помоћ може пружити и кад се ради о политичком кривичном делу, односно кривичном делу које се састоји искључиво у повреди војних дужности ако се ради о кривичном делу против међународног хуманитарног права за које не наступа застарелост.

Осим наведених претпоставки које се односе на све видове правне помоћи, Законом о правној помоћи у кривичним стварима, односно међународним уговорима предвиђене су и посебне претпоставке за одвијање правне помоћи за сваки њен поједини вид.

Уколико било која од претпоставки не буде испуњена захтев ће се одбити уз обавезно образложење које се мора доставити држави молиљи.

І Екстрадиције (изручења)

Екстрадиција подразумева, после спроведене правне процедуре, предају једног лица другој држави ради кривичног гоњења или извршења кривичне санкције.

1. Правни основ

- Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима:
 - Билателарни уговори са 28 држава (Албанија, Алжир, Аустрија, Белгија, Бугарска, Црна Гора, Чешка, Француска, Грчка, Холандија, Хрватска, Ирак, Италија, Мађарска, Македонија, Монголија, СР Немачка, Пољска, Румунија, Руска Федерација, САД, Словачка, Словенија, Шпанија, Швајцарска, Турска, Велика Британија (са Босном и Херцеговином само потписан).

- Конвенција Савета Европе о екстрадицији из 1957. године и додатни протоколи из 1975, 1978, 2001. и 2012. године, као и друге конвенције Савета Европе које регулишу сарадњу у погледу одређених кривичних дела (корупција, трговина људима, тероризам итд);

- конвенције УН и њених организација које регулишу сарадњу у погледу одређених кривичних дела (организовани криминал, ратни злочини, тероризам и дрога).

Имајући у виду услове за изручење, органе који доносе одлуке (министарства правде-владе) и друге околности екстрадиција је најсложенији облик правне помоћи који уз одређене правне има и одређене политичке карактеристике, што у одређеним случајевима доводи и до одређених неспоразума са појединим државама.

Ради лакшег сагледавања института екстрадиције, фактографски се даје приказ следећих радњи од значаја за овај вид правне помоћи.

2. Изручење из Републике Србије

1) Лице лишено слободе у Републици Србији на основу стране међународне потернице предаје се судији за претходни поступак надлежног вишег суда.

2) Судија за претходни поступак о томе обавештава Министарство правде.

3) Министарство правде директно или дипломатским путем о томе обавештава страну земљу и тражи да јој у предвиђеном року (18-40 дана) или другом року предвиђеним међународним уговором поднесе захтев за изручење и одговарајућу судску документацију (оптужни акт, пресуда, подаци о држављанству, подаци на основу којих се може утврдити истоветност лица и препис одредаба кривичног закона).

4) Достављену молбу Министарство правде доставља вишем суду на чијем је подручју лице лишено слободе.

Поступак екстрадиције спроводи се пред судијом за претходни поступак, ванрасправним већем и министром надлежним за послове правосуђа.

1) Поступак пред судијом за претходни поступак

Судија за претходни поступак саслушава лице о околностима битним за изручење, упознаје га са разлозима довођења, да има право на браниоца, да не мора ништа да изјави и да може да се сложи са поједноставним поступком изручења. Саслушању присуствују јавни тужилац и бранилац.

Судија за претходни поступак може одредити притвор који може да траје до извршења одлуке о изручењу, а најдуже једну годину од дана лишења слободе (контрола притвора врши се у складу са ЗКП-ом).

2) Поступак пред ванрасправним већем

- Ванрасправно веће утврђује претпоставки за изручење
- Осим већ наведених претпоставки, морају, кумулативно да буду испуњене и следеће претпоставке:

- да је за кривично дело због кога се тражи изручење прописана казна затвора или друга мера која подразумева лишење слободе у трајању од једне године или тежа казна;

- ако се ради о изреченој казни или другој мери она мора да износи најмање четири месеца (појединим билателарним уговорима висина прописане, односно изречене казне је различито регулисана);

- да лице није држављанин Републике Србије, да дело није извршено на територији Републике Србије, да је утврђена истоветност лица, да се против истог лица не води кривични поступак у Републици Србији за исто дело, да лице чије се изручење тражи не ужива право азила, има довољно доказа за основану сумњу, односно да постоји правоснажна судска одлука, да је лице чије се изручење тражи учинило кривично дело, да ће у случају осуде у одсуству кривични поступак бити поновљен итд.

Ако нису испуњене претпоставке суд одбија молбу и одлуку доставља непосредно вишем суду. У овом случају као и у случају уложене жалбе постоји и обавеза саслушања јавног тужиоца. Ако молба буде одбијена министар не може да измени одлуку суда.

3) Поступак пред министром

Ако су претпоставке испуњене, након правоснажне одлуке суда списе доставља министарству правде које доноси коначну одлуку о изручењу. Министар правде не дозвољава изручење ако се ради о политичком или војном кривичном делу, ако би изручењем био повређен суверенитет, безбедност, јавни поредак или други суштински интереси, за Републику Србију и ако у поступку суђења у одсуству лицу чије се изручење захтева нису биле остварене гаранције правичног суђења.

3. Ограничења

1) Начело специјалности (против изрученог лица се не може водити кривични поступак, извршити кривична санкција или исто не може бити изручено трећој држави за кривично дело извршено пре изручења).

Наведено не важи ако се изручено лице изричито одрекло гаранција и у случају, и ако је имало могућност није напустило територију државу којој је изручено у року од 45 дана од извршења санкције или ако се вратило на територији те државе.

2) смртна казна (под условом да се иста не изрекне, односно не изврши,

3) ако је лице осуђено у одсуству, под условом да се према њему понови поступак у присуству,

4) други услови.

4. Поједностављено изручење

Лице чија се екстрадиција тражи може да буде изручено по поједностављеном поступку, о чему је дужно да да добровољно изјаву, о чему се саставља записник. Сагласност је неопозива. Поводом одлуке суда по поједностављеном поступку жалба није дозвољена

5. Одлагање изручења

- дозвољено изручење може бити одложено док не буде правноснажно окончан кривични поступак пред домаћим судом који се води за друго кривично дело;

- док лице чије је изручење дозвољено не издржи казну затвора или другу кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе.

6. Привремено изручење

Лице се може привремено изручити ако то не би штетило кривичном поступку пред домаћим судом и ако држава молиља да гаранцију да ће привремено изручено лице бити притворено и на захтев министра враћено.

7. Више захтева за изручење

У случају да је више држава поднело захтев за изручење једног лица одлука ће бити донета узимањем у обзир околности конкретног случаја, тежину кривичног дела, време подношења захтева, држављанство лица и могућност изручења трећој држави.

8. Извршење

О одлуци по захтеву за екстрадицију обавештава се страна држава преко министарства правде или дипломатским путем.

Ако је изручење одобрено одлуку извршава министарство унутрашњих послова у року од 30 дана од дана доношења одлуке.

II Изручење сопствених држављана

Према домаћем законодавству изручење држављана Републике Србије другим државама није дозвољено. Постојећи Устав не регулише питање изручења сопствених држављана. Имајући у виду наведено као и да закон о међународној правној помоћи предвиђа да ће се он примењивати само ако не постоји уговор или одређена питања са њим нису регулисана, са Републиком Хрватском, Црном Гором и Македонијом закључени су уговори који предвиђају изручивање сопствених држављана.

Тако је према уговору о изручењу са Републиком Хрватском предвиђено изручење сопствених држављана али само за кривична дела организованог криминала и корупције предвиђена одговарајућим конвенцијама Уједињених нација и Савета Европе.

Када је у питању Црна Гора, са њом је закључен Уговор о изменама и допунама Уговора о изручењу којим је предвиђено изручење сопствених држављана за кривична дела организованог криминала, корупције, против човечности и других добара заштићени међународним правом, прања новца за која је прописана казна затвора или друга мера која укључује лишење слободе у трајању од четири године или тежа казна. Када се ради о осуђеним лицима, изречена казна мора да износи најмање две године.

Са Републиком Македонијом закључен је уговор о изручењу, који такође предвиђа изручење сопствених држављана, али само због кривичних дела организованог криминала, корупције и прања новца за која је прописана казна затвора преко четири године, односно изречена казна преко две године.

Са Босном и Херцеговином је само потписан Уговор о изручењу који предвиђа изручење сопствених држављана за кривична дела организованог криминала, корупције и прања новца за која је прописана казна затвора или друга мера која укључује лишење слободе у трајању од четири године или тежа казна. Када се ради о осуђеним лицима, изречена казна мора да износи најмање две године. Изручење сопствених држављана се дозвољава само за наведена дела која су извршена након ступања на снагу уговора.

III Изручење у Републику Србију

1) Молбу за изручење подноси министар правне и државне управе

2) подношењу молбе претходи расписивање међународне потернице, а сагласност за њено расписивање даје Министарство у чладу са чланом 600. Законика о кривичном поступаку (ако постоји вероватноћа да се лице налази у иностранству). На годишњем нивоу Министарство да Министарству унутрашњих послова – НЦБ Интерпол Београд сагласности за расписивање међународних потерница за око 250 лица.

Иницијативу за расписивање међународне потернице могу да дају правосудни органи, казнено поправне установе и органи унутрашњих послова.

3) Приликом расписивања међународне потернице као и подношење молбе за изручење министар се руководи претпоставкама о изручењу предвиђени домаћим законодавством и међународним уговорима (висина запрећене казне, висина изречене казне, тежина и опасност дела, време наступања застаре кривичног гоњења или извршења казне итд.

4) Ако лице буде лишено слободе Министарство правде подноси молбу за изручење са одговарајућом документацијом у року од 18 дана, а максимално 40 дана од дана лишења слободе.

5) Молба за изручење са документацијом најчешће се упућује иностраном органу преко Министарства спољних послова, односно дипломатско-конзуларним путем.

6) Лице доводи у земљу Министарство унутрашњих послова.

7) Постоји обавеза придржавања начела специјалности (ако изручење буде дозвољено изручено лице не може да буде кривично гоњено подвргнуто извршењу кривичне санкције или изручено трећој држави за кривично дело извршено пре изручења, осим ако се одрекло наведених гаранција и, иако је имало могућност, а није напустило територију државе у којој је изручено у року од 30 дана од дана условног отпуста или извршења кривичне санкције, или ако се вратило на територију те државе).

8) Превођење молбе и документације и довођења лица сноси Министарство правде.

IV Транзитна екстрадиција

- екстрадиција из једне државе, преко територије друге државе у трећу државу

1) копненим путем,

2) ваздушним путем без међуслетања и са слетањем.

Молбу за транзитну екстрадицију у Републику Србију подноси министар правде и државне управе, а исто тако он доноси и одлуку о транзитној екстрадицији преко територије Републике Србије на захтев треће државе.

Трошкове сноси држава која тражи овакав начин екстрадиције.

V Преузимање и уступање кривичног гоњења

Достављање списа и доказног материјала како би се лице окривљено у једној држави кривично гонило и у држави чије је држављанин или у којој има пребивалиште или боравиште.

Правни основ

1) Закон о међународној правној помоћи,
2) Билатерални уговори са 9 држава (Аустрија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска, Македонија, Мађарска, СР Немачка, Словенија, Белорусија). Према једном броју старијих билателарних уговора предвиђено је да се државе међусобно обавештавају о кривичним делима које су држављани једне државе учинили на територији друге државе, а све у циљу њиховог кривичног гоњења.

3) Конвенција Савета Европе о преносу поступка у кривичним стварима 1972. године као и друге конвенције Савета Европе које регулишу ову сарадњу у погледу одређених кривичних дела,

4) Конвенција УН и њених организација која регулишу ову сарадњу у погледу одређених кривичних дела.

Преузимање и уступања кривичног гоњења представља одступање од територијалног начела важења Кривичног законика.

Разлози: лице недоступно, разлози економичности вођења поступка-лакше вођење поступка, доказни материјал у другој држави итд.

Одлуку о уступању кривичног гоњења из Републике Србије другој држави доноси надлежни јавни тужилац, односно суд, зависно од фазе кривичног поступка.

Одлуку о преузимању кривичног гоњења у Републици Србији доноси надлежни јавни тужилац.

Поводом преузетог гоњења изречена кривична санкција не може бити строжија од оне која је запређена у држави молиљи. Поступак се води према прописима замољене државе.

Уз остале услове, већ наведене, води се рачуна и о могућности остваривања имовинско-правног захтева оштећеног.

Уз замолницу за преузимање кривичног гоњења прилажу се, према међународним уговорима: 1) списи у изворнику и овереном препису; 2) доказ о држављанству, односно пребивалишту; 3) препис одредаба кривичног дела; 4) изјаве оштећених.

Постојеће законодавно и уговорно стање пружа далеко шире могућности уступања кривичног гоњења другим државама, него што је то било раније. Наиме, кроз праћење одвијања овог вида међународне правне помоћи може се закључити да се уступање кривичног гоњења не користи довољно од стране правосудних органа Републике Србије. Наиме, показује се да је знатно већи број уступања кривичног гоњења од стране других држава Републици Србији него обрнуто. Ово се нарочито односи на уступање кривичног гоњења из Републике Словеније и једног броја суседних држава.

Чекање да ли ће евентуално неко лице бити лишено слободe на основу расписане потернице и да ли ће бити дозвољено изручење Републици Србији може бити врло ризично.

Веће коришћење уступања кривичног гоњења имало би за последицу мањи број нерешених предмета и створили би се услови за ефикасније вођење других кривичних поступака

Наведено је нарочито значајно ако се против истог лица води кривични поступак због истог дела у другој држави, чиме би се избегао плуралитет кривичних поступака и евентуална повреда начела *ne bis in idem*.

У пракси је уочено да јавна тужилаштва не достављају обавештења о одлуци донетој поводом захтева за преузимање кривичног гоњења, већ то раде скоро искључиво када се за то заинтересују земље које су уступиле кривично гоњење. Уочено је и релативно дуго трајање поступка одлучивања о замолници за преузимање гоњења.

Такође, тужилаштва врло ретко обавештавају и о правноснажно окончаним поступцима поводом преузетог кривичног гоњења, иако на то имају обавезу која произилази из међународних уговора.

VI Извршење стране кривичне пресуде

Извршење стране кривичне пресуде је вид правне помоћи који омогућава да се кривична санкција која се састоји у лишењу слободe изречена у једној држави извршава у другој држави, односно у држави чији је држављанин осуђено лице или у којој има пребивалиште.

Правни основ

Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима

- билателарни уговори са осам држава (Аустрија, Данска, Чешка, Словачка, Босна и Херцеговина, Македонија, Црна Гора, Словенија);
- Конвенција Савета Европе о трансферу осуђених лица из 1983. године са додатним протоколом из 1997. године;
- Конвенција Савета Европе о међународном важењу кривичних пресуда из 1970. године;
- Конвенција Савета Европе о надзору условно осуђених и условно ослобођених лица из 1984. године.
- Одређене конвенције Уједињених нација и њених организација које регулишу правну сарадњу поводом одређених кривичних дела.

Извршење се може спроводити без премештаја, уколико се осуђено лице већ налази у држави чији је држављанин или у којој има пребивалиште.

Уколико се осуђено лице већ налази на издржавање казне, извршење се спроводи уз премештај.

Први случај (извршење без трансфера) онемогућава да осуђено лице одласком у своју државу, односно у државу у којој има пребивалиште избегне извршење кривичне санкције изречене у другој држави.

У другом случају осуђено лице се премешта у своју државу, а циљ тога је његова боља ресоцијализација (познавање језика, ближе породици и други пeнолошки разлози).

И у једном и у другом случају, према нашем законодавству стране пресуде се у нашој земљи (а правило је и у другим државама) не извршавају директно, већ је потребно да се спроведе поступак њиховог признања, у оквиру кога се осуђеном лицу изриче кривична санкција у складу са домаћим законодавством која се затим извршава. Она не може бити строжија од већ изречене казне. Суд је везан за утврђено чињенично стање, али не и за правну квалификацију дела.

Када је у питању извршење уз трансфер неопходна је сагласност осуђеног лица и сагласност држава уговорница као и да остатак казне затвора која треба да се изврши износи, у моменту подношења молбе, најмање шест месеци.

Када је у питању извршење без трансфера, према међународним уговорима не тражи се сагласност осуђеног лица нити постоји лимит у погледу висине изречене казне.

Извршење, укључујући и условни отпуст, према међународним уговорима спроводи се према прописима држава у којој се кривична санкција извршава.

Када је у питању помиловање и амнестија, одлуку може да донесе свака држава, док одлуку о понављању поступка може да донесе само држава изрицања казни.

Кад је у питању извршење без трансфера, молбе подносе надлежни органи држава (судови), а код трансфера молбе могу да подносе осим држава и осуђено лице и чланови његове ближе породице.

Као вид извршења страних кривичних пресуда у међународном праву предвиђен је и надзор над условно осуђеним и условним ослобођеним лицима, у ком смислу се лицу у току трајања условне осуде-тзв. време проверавања, намећу одређене обавезе (нпр. запослење, лечење, брига о породици) и уколико то лице не извршава наведене обавезе условна осуда се може опозвати, односно претворити у безусловну казну која се затим извршава.

Одлуку о томе доноси држава која је тражила пренос надзора.

Питање надзора над условно ослођеним лицима, регулисано је уговорима са Аустријом, Црном Гором, Македонијом, Словенијом и Босном и Херцеговином.

VII Остали-општи облици правне помоћи

Под осталим-општим видовима правне помоћи, подразумева се све оно што не представља посебне облике, тј. екстрадиције, извршење страних кривичних пресуда и уступање и преузимање кривично гоњење.

Правни основ

Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима

Билателарни уговори закључени са 25 држава (Алжир, Аустрија, Белгија, Белорусија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Бугарска, Чешка, Француска, Грчка, Хрватска, Ирак, Италија, Кипар, Мађарска, Македонија, Монголија, СР Немачка, Пољска, Румунија, Руска Федерација, Словачка, Словенија, Шпанија)

- Конвенција Савета Европе о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима из 1959 са додатним протоколима из 1978. и 2001. године.

- Одређене Конвенције Уједињених нација и њених организација које регулишу сарадњу поводом одређених кривичних дела (организовани криминал, корупција, тероризам, дрога и др.)

Наведени вид правне помоћи обухвата пре свега достављање судских и вансудских аката (позиви, разна писмена) као и извршење кривично-процесних радњи као што су саслушање окривљеног сведока, вештака, претрес просторија и лица, привремено одузимање предмета), те достављање писмена и предмета који су у вези са кривичним поступком у држави молиљи.

Као резултат приступања Другом додатном протоколу уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима из 2001. године, у оквиру овог вида правне помоћи предвиђена је и сарадња у погледу предузимања бројних мера као што су надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација и оптичка снимања лица, контролисана испорука, пружање симулованих пословних услуга, ангажовање прикривеног иследника, рачунарско претраживање и обрада података, коришћење аудио и видео конференцијске везе, достављање података без замолнице као и формирање заједничких истражних тимова и привремена предаја лица лишеног слободе ради испитивања пред надлежном органом државе молиље у својству сведока или вештака.

Сви наведени облици правне помоћи могу се спроводити у складу са Законом о међународној правној помоћи, а у односу на поступак предузимања ових мера примењују се пре свега одредбе Законика о кривичном поступку.

Наведене међународне конвенције предвиђају пружање међународне правне помоћи у најширем могућем смислу, па се може закључити да се ова помоћ не исцрпљује само кроз наведене облике.

На поступак пружања осталих видова правне помоћи примењује се одредбе домаћег законодавства, међутим, изузетно, на захтев државе молиље, правна помоћ се може пружити и на начин предвиђен њеним законодавством, ако то није противно основним начелима правног поретка замољене државе.

Код осталих облика правне помоћи, истима могу присуствовати и представници иностраног правосудног органа, ако они то затраже и ако се оцени да би то допринело бољем разјашњењу ствари, о чему одлучује суд, односно Министарство правде, зависно од решења садржаних у међународним уговорима.

У оквиру општих видова правне помоћи изузетно су значајна и решења која се односе на заштиту сведока и вештака као и лица које се позива у својству окривљеног, јер та лица одласком у државу молиљу не могу бити гоњења нити упућена на издржавање казне због раније учињених кривичних дела, али само под условом ако у року од 15 дана од престанка њихове потребе за извођење наведених радњи не напусте територију државе молиље.

Кад је у питању достављање писмена (судских и вансудских) држављанима Републике Србије у иностранству, сходно Закону о међународној правној помоћи оно се може вршити преко Министарства правде Републике Србије које наведене акте доставља нашим дипломатско конзуларним представништвима у иностранству.

Сви билатерални уговори који регулишу овај вид правне помоћи, као и одговарајуће мултилатералне конвенције, пре свега конвенције Савета Европе регулишу и питање достављање аката, те предвиђају да се достављање врши према прописима замољене државе, а изузетно према прописима државе молиће ако је оно у складу са законодавством замољене државе.

У позиву окривљеном, сведоку, вештаку или другом учеснику у кривичном поступку који се позива из замољене државе, не сме бити запрећена принудна мера у случају да се позиву не одазове. Ако се позвани не одазове позиву за то му не може бити изречена санкција.

Лице може да одбије пријем писмена уколико исто није састављено на језику замољене земље или уколико уз њега није приложен превод на језику замољене земље.

VIII Обим сарадње

Међународна правна помоћ у кривичним стварима је изузетно великог обима у савременим условима и сваког дана је све већа и разноврснија нарочито када се ради о кривичним делима организованог криминала. Наиме, све разноврснији облици тешког криминала, какав је организовани криминал, тероризам, трговина људима, корупција, захтевају и све сложенију и разноврснију и обимнију сарадњу међу државама и све савременије облике пружања правне помоћи.

Када су у питању државе са којима се одвија међународна правна помоћ у кривичним стварима, најинтензивнија сарадња је са земљама у региону, пре свега са Републиком Хрватском, Босном и Херцеговином и Црном Гором, а кад се ради о осталим европским земљама, сарадња је најинтензивнија са СР Немачком и Аустријом.

Када се ради о кривичним делима, правна помоћ се тражи практично у погледу свих врста кривичних дела, међутим претежу кривична дела имовинског карактера у кривична дела са елементима насиља.

Такође је уочен знатан пораст међународне правне помоћи у кривичним стварима када су у питању кривична дела организованог криминала, коорупције и прања новца, те у том смислу значајан пораст замолница за међународну правну помоћ које се састоје у предузимању одређених мера као што су надзор и телефонско прислушкивање, контролисање испоруке, тајне истраге, а забележен је и један случај формирања заједничког истражног тима.

Статистички подаци о међународној правној помоћи у кривичним стварима дати су у прилогу.

Београд, 11.03.2014.